

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΙΡΑΚ

31 Οκτωβρίου 2003

I. Γενικά

Η γενικότερη κατάσταση στο Ιράκ είναι αβέβαιη και όλο και πιο επισφαλής – γι' αυτό και ανησυχεί η διεθνής κοινότητα.

Μετά τη θανατηφόρα επίθεση της 19^{ης} Αυγούστου κατά των γραφείων του Ο.Η.Ε., τις επιθέσεις που ακολούθησαν κατά του προσωπικού άλλων διπλωματικών αποστολών και πρόσφατα την επίθεση της 27^{ης} Οκτωβρίου κατά της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού διάφορες οργανώσεις του Ο.Η.Ε. και άλλες ανθρωπιστικές καθώς και διπλωματικές αποστολές είτε απέσυραν καθ' ολοκληρία το προσωπικό τους από το Ιράκ είτε μείωσαν δραστικά την παρουσία τους στη χώρα. Έχει περιοριστεί σημαντικά η ικανότητα της διεθνούς κοινότητας να συμβάλει στη σταθερότητα του Ιράκ με δραστηριότητες παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας, με προσπάθειες ανοικοδόμησης της χώρας και παρακολούθησης της κατάστασης. Η βελτίωση της παροχής υπηρεσιών σε κάποιες περιοχές της χώρας αντισταθμίζεται από την αδυναμία παροχής υπηρεσιών και φροντίδων στους πλέον ευάλωτους σε άλλες. Η έλλειψη υπηρεσιών και η αδυναμία πρόσβασης στις βασικές ανάγκες, σε συνδυασμό με την αποστράτευση περίπου 450.000 στρατιωτών από τις ένοπλες δυνάμεις της χώρας καθώς και η εκτεταμένη χρήση όπλων διαφόρων κατηγοριών, ενδέχεται να πυροδοτήσουν περαιτέρω την κατάσταση και να οδηγήσουν σε κοινωνικές αναταραχές και βία.

II. Ασφάλεια

Σύμφωνα με το Γραφείο Ασφάλειας του Ο.Η.Ε., που εδρεύει στο Ιράκ, από το Μάιο του 2003 οπότε επανήλθε ο Ο.Η.Ε. στη χώρα έχουν καταγραφεί περίπου 70 περιστατικά βίας με στόχο διεθνείς οργανώσεις. Ενώ η εγκληματικότητα αυξήθηκε απότομα σε πολλές περιοχές της χώρας, δεν έχουν ακόμη αρχίσει να λειτουργούν τα όργανα του νόμου και της τάξης ούτε έχει ολοκληρωθεί το πρόγραμμα κατάρτισής τους. Οι συνεχιζόμενες στρατιωτικές επιχειρήσεις και οι χαμηλών εντάσεων sporadicές μάχες που ξεσπούν ανά τη χώρα επηρεάζουν αρνητικά τις προσπάθειες αναβάθμισης ζωτικών υπηρεσιών, όπως μεταξύ άλλων της υγείας, της παιδείας, των εγκαταστάσεων πόσιμου νερού και της διαχείρισης της οικιακής κατανάλωσης. Ιδιαίτερα ανησυχητικές είναι οι ένοπλες επιθέσεις που ξεσπούν καθημερινά, καταδεικνύοντας την έλλειψη προστασίας των αμάχων και τη γενικότερη απουσία νόμου και τάξης.

Στο Βόρεια, η κορύφωση της έντασης, η εχθρική αντιμετώπιση της πρότασης ανάπτυξης στρατευμάτων των περιφερειακών δυνάμεων και οι επιθέσεις κατά των διεθνών παραγόντων, αν και λιγότερα σφοδρές σε σύγκριση με την υπόλοιπη χώρα, προειδοποιούν για την ανάγκη προσεκτικού χειρισμού της κατάστασης. Ο συνδυασμός εθνοτικών πιέσεων – περίπου 800.000 είναι οι εσωτερικά εκτοπισμένοι – η σοβαρή έλλειψη στέγης και οι περιουσιακές διαφορές που οφείλονται κυρίως στην πολιτική εθνικών εκκαθαρίσεων του προηγούμενου καθεστώτος δημιουργούν εκρηκτικό κλίμα. Η εκτίμηση των προαναφερόμενων παραγόντων είναι απαραίτητη για την σταθεροποίηση της κατάστασης στην περιοχή και για τη βιωσιμότητα του επαναπατρισμού σ' αυτήν.

Το Κεντρικό Ιράκ χαρακτηρίζεται από εν μέρει λειτουργούντες κρατικούς θεσμούς συμπεριλαμβανομένων των οργάνων εφαρμογής του νόμου και τους συνεπαγόμενους ακατάλληλους υποστηρικτικούς μηχανισμούς για τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Όπως και στα βόρεια της χώρας, η χρόνια έλλειψη στέγης επιτείνεται από την προβολή αντικρουόμενων αξιώσεων για περιουσιακά ζητήματα.

Στα νότια, η κατάσταση χαρακτηρίζεται από τους κλυδωνισμούς που προκάλεσαν οι αναταραχές στις φατρίες των σιιτών και η δολοφονία προερχόντων προσωπικοτήτων, συμβάλλοντας στη δημιουργία αισθήματος ανασφάλειας το οποίο επιβαρύνει το κλίμα εξαθλίωσης που αποδίδεται στην πολιτική στέρξης που εφάρμοσε το προηγούμενο καθεστώς.

III. Πρόσφυγες, Εσωτερικά Εκτοπισμένοι και Επαναπατριζόμενοι

Η έκταση του προβλήματος των εσωτερικών και εξωτερικών εκτοπίσεων στο Ιράκ είναι από τις σοβαρότερες στον κόσμο. Στα βόρεια, η εσωτερική εκτόπιση είναι αποτέλεσμα κυρίως των συγκρούσεων μεταξύ του Δημοκρατικού Κόμματος του Κουρδιστάν και της Πατριωτικής Ένωσης του Κουρδιστάν καθώς και της μετακίνησης των θυμάτων της πολιτικής των εθνικών εκκαθαρίσεων του προηγούμενου καθεστώτος.

Λόγω της ανασφάλειας που επικρατεί στη χώρα είναι σημαντικές οι δυσκολίες που ανακύπτουν κατά τον επαναπατρισμό των προσφύγων από τις όμορες χώρες σε όλες τις περιοχές του Ιράκ καθώς και κατά την υλοποίηση των δραστηριοτήτων παρακολούθησης και συνδρομής των επαναπατριζόμενων προσφύγων.

Στο νότο, η αποξήρανση της πατρογονικής γης των Αράβων των βάλτων από το προηγούμενο καθεστώς και οι επακόλουθες δύσκολες οικολογικές συνθήκες ανάγκασαν την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες να προβλέψει την περιορισμένου βαθμού μετακίνηση του πληθυσμού, προσφύγων ή εσωτερικά εκτοπισμένων, στις περιοχές επαναπατρισμού. Ευρύ δίκτυο τοπικών θρησκευτικών αρχών έχει αναλάβει δράση για να καλυφθεί το κενό εξουσίας που δημιούργησε η πτώση του προηγούμενου καθεστώτος. Η Ύπατη Αρμοστεία διαβουλεύεται διαρκώς με τους Σίιτες κληρικούς, τους αρχηγούς των κοινοτήτων και τις τοπικές αρχές προκειμένου να συμβάλει στην αποκατάσταση κλίματος εμπιστοσύνης και να ενισχύσει την αξιοπιστία.

Για τη σταθεροποίηση των διαφόρων κατηγοριών πληθυσμιακών μετακινήσεων είναι καίριας σημασίας η συνεισφορά της Ύπατης Αρμοστείας, που σε συνεργασία με άλλους παράγοντες, μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην οικοδόμηση και στην ανάπτυξη βιώσιμης και διαρκούς ειρήνης στο Ιράκ. Όμως, το τέλος του προγράμματος «Πετρέλαιο για Τροφή» σε συνδυασμό με την έλλειψη διεθνούς παρουσίας μπορεί να καταστήσει τη διαδικασία αυτή αργή και περίπλοκη.

IV. Προκλήσεις Επανενομήτωσης

Η πρόσφατη έκθεση της Ομάδας Ανάπτυξης του Ο.Η.Ε.* στην οποία συμμετέχει η Ύπατη Αρμοστεία αναφέρει:

Η δημιουργία συνθηκών που θα οδηγήσουν στη συμφιλίωση και στην αποκατάσταση θα είναι μακροχρόνια και δύσκολη διαδικασία. Οι εθνοτικές και θρησκευτικές ισορροπίες στο Ιράκ είναι εξαιρετικά εύθραυστες και διακυβεύεται η εθνική ενότητα. Η λήψη μεροληπτικών αποφάσεων από μη ισορροπημένα εθνοτικά όργανα εξουσίας θα πυροδοτήσει παράπονα και αναταραχές στις εθνοτικές και θρησκευτικές κοινότητες, πλήττοντας τις συνθήκες ασφαλείας και κατά συνέπεια τη διαδικασία επαναπατρισμού. Η προοπτική επανενομήτωσης

* War Bank, United Nations Development Group, "Joint Needs on Livelihoods, Employment and Re-integration", Report of the Sub-Group on Integration, Baghdad, October 2003.

μάτωσης και η δυναμική της δράσης της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες πρέπει να εξεταστούν στο πλαίσιο της αβεβαιότητας και να ληφθούν υπόψη τα παρακάτω εμπόδια:

✚ Οι ανεπίλυτες και εκκρεμείς διαφορές που αφορούν στη γη και στις ακίνητες περιουσίες και ο κίνδυνος που ενέχουν ως εν δυνάμει αιτίες διάπραξης φρικαλεοτήτων και παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου,

✚ Η χρόνια έλλειψη στεγαστικών μονάδων στο Ιράκ, όπου πλέον του 20% του πληθυσμού δεν στεγάζεται προσηκόντως. Κατά συνέπεια, η κατάσταση αυτή συμβάλλει στη δημιουργία ευαίσθητου κλίματος όσον αφορά θέματα γης και ακίνητης περιουσίας,

✚ Η καταστροφή των περιουσιολογιών αφήνει περιθώρια για αμφισβητήσεις δικαιωμάτων επί της γης και της ακίνητης περιουσίας επηρεάζοντας αρνητικά τη δίκαιη αποζημίωση και τη νόμιμη επίλυση των σχετικών διαφορών,

✚ Η καταστροφή των εγκαταστάσεων κοινής ωφελείας και η έλλειψη βασικών υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων της μη τακτικής παροχής νερού και ηλεκτρικού, καθώς και των χαμηλού επιπέδου υπηρεσιών φροντίδας της υγείας και της υγιεινής σε πολλές περιοχές του Ιράκ,

✚ Η έλλειψη διοίκησης και η απουσία τοπικών συστημάτων διακυβέρνησης επιδρούν αρνητικά στην παροχή υπηρεσιών και στην αποκατάσταση του νόμου και της τάξης,

✚ Η καταστροφή των πόρων ζωής στην ύπαιθρο και τα ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά ανεργίας στα αστικά κέντρα, ιδιαίτερα στους κόλπους της νεολαίας που αντιμετωπίζει αβέβαιο μέλλον,

✚ Η καταστροφή των εγγράφων και των αρχείων της υπηκοότητας και της καταγραφής της διαμονής, καθώς και των πιστοποιητικών γέννησης, θανάτου και γάμου καθιστά ιδιαίτερη δύσκολη την απόδειξη των ισχυρισμών των επαναπατριζόμενων,

✚ Η μετάβαση από το συγκεντρωτικό σύστημα διακυβέρνησης σε σύστημα φιλελεύθερης οικονομίας ενέχει κινδύνους αισχροκέρδειας και οι εξαθλιωμένοι οικονομικά πολίτες της χώρας είναι ανέτοιμοι να αντιμετωπίσουν τις νομισματικές διακυμάνσεις και τον καλπάζοντα πληθωρισμό,

✚ Η διάβρωση του ιρακινού εργατικού δυναμικού που έχει προκαλέσει η μετανάστευση των επαγγελματιών και των καταρτισμένων εργατών, των οποίων ο ενδεχόμενος επαναπατρισμός, εάν συμβεί, θα είναι χρονοβόρος και περιορισμένος πλήττοντας έτσι την προοπτική της ταχείας αποκατάστασης της χώρας.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω εμπόδια οι κυριότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ύπατη Αρμοστεία είναι η παρακολούθηση και η διευκόλυνση του εθελοντικού, ασφαλούς και εύτακτου επαναπατρισμού των ιρακινών προσφύγων και αιτούντων άσυλο και όσων ζουν σε συνθήκες προσφύγων καθώς και η προαγωγή της βιώσιμης επανενσωμάτωσης στις κοινότητες καταγωγής τους.

Όταν οι συνθήκες είναι κατάλληλες για τον επαναπατρισμό θα πρέπει κατά την άποψη της Ύπατης Αρμοστείας να επιστρέψουν κατ' αρχήν οι ιρακινοί που ζουν στις γειτονικές του Ιράκ χώρες. Προκειμένου να προετοιμάσει ευρείας κλίμακας εθελοντικό επαναπατρισμό, όταν το επιτρέψουν οι συνθήκες στο Ιράκ, η Ύπατη Αρμοστεία παρακολουθεί την κατάσταση σε συνεργασία με τις γειτονικές χώρες, ειδικότερα με το Ιράν και την Ιορδανία που φιλοξενούν μεγάλους αριθμούς ιρακινών προσφύγων και ιρακινών που ζουν σε συνθήκες προσφύγων. Η οργάνωση θα συνδράμει όσους ιρακινούς επιθυμούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους παρά τις τρέχουσες συνθήκες ανασφάλειας και αβεβαιότητας, όπως για παράδειγμα τους μέχρι σήμερα 1.900 ιρακινούς επαναπατρισθέντες από το στρατόπεδο Rafha της Σαουδικής Αραβίας. Όταν το επιτρέψουν οι συνθήκες η Ύπατη Αρμοστεία θα επιβλέψει

και θα παρακολουθήσει την αυθόρμητη επιστροφή ιρακινών πολιτών στην πατρίδα τους καθώς και την προστασία των δικαιωμάτων τους στο πλαίσιο των σχετικών μηχανισμών που θα λειτουργήσουν στη χώρα. Όπως επιβεβαίωσαν οι τοπικές αρχές και υπογράμμισε η Προσωρινή Αρχή της Συμμαχίας (CPA – Coalition Provisional Authority) η πρόωρη ή η αναγκαστική επιστροφή ιρακινών πολιτών θα συμβάλει στην αστάθεια της κατάστασης και θα θέσει σε κίνδυνο την προσωπική ακεραιότητα των επαναπατριζόμενων. Η CPA θεωρεί ότι η επιστροφή των ιρακινών εξαρτάται από τις συνθήκες ασφαλείας και αντιτάσσεται σε ευρείας κλίμακας επαναπατρισμό έως ότου αρχίσουν να λειτουργούν διοικητικές δομές, συμπεριλαμβανομένων τελωνειακών, συνοριακών και μεταναστευτικών ελέγχων. Έως τη δημιουργία και τη λειτουργία αυτών των δομών η πρόσβαση στα σύνορα του Ιράκ θα είναι περιορισμένη. Η Ύπατη Αρμοστεία πρότεινε στη CPA να υιοθετήσει και να γνωστοποιήσει κατάλληλες και ταχύρυθμες διαδικασίες διέλευσης των συνόρων για τους πρόσφυγες, συμπεριλαμβανομένων πρακτικών προϋποθέσεων σχετικών με προσωρινά έγγραφα ταυτότητας, εμβολιασμό κλπ.

Η βιωσιμότητα του επαναπατρισμού των προσφύγων και των εσωτερικά εκτοπισμένων στο Ιράκ καθώς και η συνέχεια της προστασίας τους θα εξαρτηθεί από διάφορους παράγοντες, ειδικότερα από την εγκαθίδρυση αντιπροσωπευτικού πολιτικού συστήματος που απορροφά τη δυναμική των εντάσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των θρησκευτικών και των εθνοτικών ομάδων. Θα εξαρτηθεί επίσης από την έκταση των θεσμικών μεταρρυθμίσεων, την επαναπρόσληψη των αποστρατευθέντων μελών των στρατιωτικών ομάδων και των δημοσίων υπαλλήλων, την αποκατάσταση του νόμου και της τάξης και τη θέση σε λειτουργία μηχανισμών προστασίας από τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η ασφάλεια και η συμφιλίωση απαιτούν ουσιαστικές δικαστικές και νομικές μεταρρυθμίσεις που θα αποκαταστήσουν την εμπιστοσύνη του πληθυσμού στις δομές διακυβέρνησης. Για το σκοπό αυτό η Ύπατη Αρμοστεία αναλαμβάνει δράση για την οικοδόμηση θεσμών, όπως για την κατάρτιση των ιρακινών τοπικών αρχών και ειδικότερα του πρόσφατα ιδρυθέντος Υπουργείου για τους Πρόσφυγες και τη Μετανάστευση και άλλων σχετικών θεσμών, που απασχολούνται με πρόσφυγες και εσωτερικά εκτοπισμένους, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνίας της πολιτών.

Επιπλέον, αναγνωρίζεται ότι ο επαναπατρισμός δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί εκτός του γενικότερου κοινωνικού και οικονομικού πλαισίου. Περαιτέρω, υπογραμμίζεται ότι οι τοπικές αρχές θα πρέπει να ενισχύσουν την επιχειρησιακή τους ικανότητα και την ικανότητα προστασίας ενδυναμώνοντας τα υπάρχοντα γραφεία και ιδρύοντας νέα και επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον τους στις περιοχές που φιλοξενούν πρόσφυγες καθώς και στις ενδεχόμενες περιοχές επαναπατρισμού τους.

Στις μεταπολεμικές καταστάσεις οι προβλέψεις για τις μετακινήσεις των προσφύγων και των εκτοπισμένων πληθυσμών προς την πατρίδα τους είναι γενικές και αναπόφευκτα θεωρητικές καθώς εξαρτώνται από το επίπεδο ασφάλειας σ' όλη την επικράτεια της χώρας, τις απτές βελτιώσεις της κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης καθώς και από τις υποστηρικτικές δομές κοινής ωφελείας. Εκτιμώντας την επιδείνωση των συνθηκών ασφαλείας και την απουσία αποτελεσματικού δικαστικού συστήματος η δημιουργία συνθηκών κατάλληλων για τη συμφιλίωση και την αποκατάσταση θα είναι μακροχρόνια και δύσκολη διαδικασία.